

відношенню один до одного як мати і син , як батько і дочка , виключаючи дитини з системи дитячо-батьківських відносин); відсутність одного з батьків;

б) несприятлива ситуація спілкування зі однолітками. Неприйняття у зв'язку з різними соціальними та особистісними характеристиками (маргінальна сім'я, матеріальна незабезпеченість, погана успішність, наявність соматичних захворювань і т. п.) з боку просоціальних неформальних груп веде до включення індивіда в різні групи девіантної спрямованості [3].

Серед *внутрішніх факторів дитячої бездоглядності* можна виділити:

– психофізичні аномалії, які спостерігаються у 3-5% дітей, зокрема, сутінковий стан свідомості у деяких хворих на епілепсію та істерію , «сенсорна спрага», некритичність мислення при затримці розумового розвитку; акцентуації характеру в підлітковому віці за гіпертимним (імпульсивність, підвищене прагнення самостійності), істероїдного (егоцентризм проявляється у демонстративних втечах) та нестійкому (підлітки тікають від труднощів, неприємностей та випробувань) типам;

– особистісні особливості, обумовлені несприятливою соціально-психологічною ситуацією розвитку: несформованість самоідентичності та поведінки.

Список використаних джерел

1. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод. посіб. / Авт.: Безпалько О.В., Гурковська Л.П., Журавель Т.В. та ін. К.: Видавничий дім «КАЛИТА», 2010. 376 с.

2. Про охорону дитинства. Закон України від 26.04. 2001. № 2402-III. Відомості Верховної Ради. 2001. № 30. С. 142.

3. Хмурина Т.О. Аналіз проблеми безпритульності та бездоглядності дітей та особливості їх реабілітації. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Випуск 1 (38). С. 309–311.

Миколів Олександра

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

факультет педагогіки і психології,

Тернопільський національний педагогічний

Університет імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПРОФІЛАКТИКИ МОБІНГУ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Автор піднімає питання щодо важливості організації практичної роботи соціального педагога у закладах загальної середньої освіти у сфері профілактики мобінгу як негативного явища психологічного, чи фізичного переслідування особистості у соціумі. У статті розглядається явище

мобінгу та важливість протидії мобінгу за допомогою моделювання стратегії профілактики з огляду на психологічний профіль суб'єкта та об'єкта мобінгу. Зроблено висновки про те, що здійснення профілактичних психолого-корекційних заходів допоможе здійснити корекцію таких негативних явищ як мобінг шляхом побудови конструктивних взаємовідносин на основі поваги та порозуміння.

Ключові слова: мобінг, профілактика мобінгу, практична діяльність, соціальний педагог, моделювання протидії мобінгу, загальна середня освіта.

Унікальне значення пошанування людського життя та гідності й честі людини прописане у конституційних законах різних країн світу. Конституція України наголошує, що людську гідність слід трактувати як конституційну цінність, яка є фундаментом для усіх інших конституційних прав і свобод. «Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей» проголошує Основний закон України [3, Ст.68].

Динамічне трансформування суспільних відносин сьогодні в Україні проходить на тлі воєнно-економічної кризи та суспільно-політичного реформування. Негативні події сприяють проявам агресії, тривожності, депресії тощо. Негативний вплив проявляється у різних сферах соціального життя, зокрема і у навчальних закладах.

Актуальність вивчення і профілактики таких соціально-психологічних явищ як насилля, переслідування, цькування зумовлена і масштабами поширення, і тими наслідками, які вони спричинюють.

Метою статті є визначення сутності мобінгу як небезпечного явища та пошук конструктивних шляхів профілактики мобінгу у навчальних закладах задля попередження виникнення таких негативних явищ у подальшому житті.

Найчастіше мова йде про психологічне насилля. Агресивна поведінка проявляється в системі взаємостосунків «домінування – підкорення», які утворюються у соціальних групах. У психології таке явище психологічного насилля називають мобінгом. Під поняттям «мобінг» розуміють систематичне несправедливе ставлення та знущання, психологічний утиск, дискримінацію певної групи осіб, чи однієї особи у колективі відносно особи, яка має певні обмежені можливості протистояти [2, с. 46 – 47].

Уперше явище мобінгу описано у 80-тих роках ХХ ст. Шведський вчений Хайнц Лейман після проведених досліджень описав мобінг. Він доводить, що мобінг може призвести до значних психічних, психосоматичних та соціальних страждань. У науковій праці «Mobbing and Psychological Terror at Workplaces» вчений описує дослідження проблеми мобінгу як форми цькування працівника на робочому місці [6, с. 119-120].

У багатьох країнах проблеми мобінгу та відповідальність розглядаються на законодавчому рівні. В Україні 16 листопада 2022 року

прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу (цькуванню)».

Як показують дослідження, жертвами мобінгу часто стають особи, які мають певні психологічні, чи фізичні вади, а також особи, які вирізняються за певними ознаками у колективі. У шкільному середовищі мобінг з'являється найчастіше у невеликих формальних (класи) і неформальних (стихійні утворення учнів) групах. Жертвами мобінгу можуть стати як аутсайдери, так і відмінники у навчанні. Головними причинами зародження мобінгу стають конкуренція, заздрощі, неприйняття через певний підлітковий егоцентризм тощо. Основними засобами мобінгу стають психологічні переслідування на кшталт висміювань, ігнорування, систематична привселюдна критика, залякування, маніпулювання, необ'єктивне оцінювання, ігнорування, акцент на невдачах, кібербулінг тощо. Часом доходить навіть до фізичних дій. Жертви мобінгу часто потерпають від бойкотів, стають відповідальними за усі невдачі, які виникають у колективі. Інколи причини та передумови для мобінгу в шкільному середовищі створюють окремі педагоги, у яких відсутня педагогічна культура у спілкуванні зі школярами [2, с.50-52; 5].

Зважаючи на вагомій небезпеки мобінгу є необхідність вироблення механізмів профілактики мобінгу. Особлива роль у запобіганні насиллю у закладах загальної середньої освіти відводиться організації ефективної виховної роботи у співпраці керівництва навчального закладу, педагогів, соціально-психологічної служби; «створення соціально безпечного простору шляхом формування в учнів вміння правильно поводитись у небезпечних та критичних ситуаціях загрози життю, честі та гідності особистості» [4].

З метою профілактики негативних явищ насилля слід перш за все розробити нормативно-регулятивну стратегію: сформулювати правила, вказати відповідні права та обов'язки дітей та педагогів, розробити нормативно-обґрунтовані санкції відповідальності. Наголошувати, що в Україні мобінг як явище, зокрема доведені його факти, караються законом, зокрема у відповідності до Кримінального та Цивільного кодексу України.

Особливе місце у організації профілактичної роботи слід відвести співпраці з батьками, які можуть першими відреагувати на негативні зміни в житті своїх дітей. Слід зазначити, що батькам необхідно налагодити стосунки довіри і поваги, виявляти високий рівень чуйності й толерантності до емоційних переживань дитини. При потребі скористатися допомогою практичного психолога та соціального педагога.

Профілактична діяльність також включає діагностику щодо проявів насилля, що включає пряме та опосередковане зібрання необхідної інформації у шкільному колективі за допомогою відповідних опитувань, тестування, методів малюнку тощо.

Дуже результативними є використання інтерактивних форм роботи для зняття агресії і реабілітації. Цікавими і дієвими будуть тренінги та рефлексії, запровадження занять проведення медіації, перегляд кінострічок

відповідної спрямованості та спільне обговорення переглянутого, інтерактивні ігри, які слугують конструктивним інструментом. З метою моделювання певних проблемних ситуацій можна організувати соціально-інтерактивний театр як форму профілактики соціальних проблем, а також соціальне проектування, тьюторство [1, с.23-24]. Дієвою та повчальною є організація спільної роботи у колективі з певною благородною метою (наприклад, благодійність).

Корисним буде запозичити міжнародний досвід. Так у Великобританії за програмою Д. Таттума профілактика передбачає проведення курсів-модулів, що навчають адекватної поведінці у ситуації цькування і конфлікту. Прикладом може слугувати програма превентивних заходів в школах Німеччини, де старшокласників навчають про мобінг й готують їх до ролі «рате»-«шефів», які допомагають тим, хто цього потребує. В Австрії розроблено модель «служби підтримки учнів» (тренінги розвитку здібностей до емпатії й конструктивного вирішення конфліктів) [1, с.23].

Висновки. У статті обґрунтовано суспільно-правову та етико-психологічну актуальність проблеми явища мобінгу, яке потребує вивчення та аналізу для проектування профілактичних заходів у навчальних закладах з метою недопущення розвитку таких негативних явищ у суспільстві, адже людина та її гідність є найбільшою цінністю. Перспективи дослідження по даній темі пов'язуємо з опрацюванням наукового-дослідницького матеріалу та моделювання стратегій профілактики мобінгу у навчальних закладах середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Алексеевко Т.Ф. Булінг і мобінг: причини розвитку і шляхи профілактики // Особистість у просторі виховних інновацій. URL: https://lib.iitta.gov.ua/712116/1/01_18_Алексеевко_Булінг%20і%20Мобінг%20.pdf. (дата звернення: 08.05.2023).
2. Алексеевко Т. Явище булінгу та мобінгу у взаєминах особистості та колективу //Робота з командою. Як «Я» перетворити на «Ми». Управління освітою: ЕМ. - № 4 (412), квітень 2019. С.46-53. сайт URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/200250638.pdf> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. ст.141: сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text/> (дата звернення 02.05.2023).
4. Методичні рекомендації щодо формування безпечного освітнього простору, запобігання булінгу та мобінгу. : сайт URL: <http://22.zosh.zt.ua/metodychni-rekomendacziyi-shhodo-formuvannya-bezpechnogo-osvitnogo-prostoru-zapobigannya-> (дата звернення: 31.03.2023).
5. Психологічна проблема мобінгу в шкільному середовищі. Департамент освіти і науки Івано-Франківської міської ради 2014. http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1266 (дата звернення 04.05.2023).

6. H. Leymann. Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. Violence and Victims, Vol. 5, No. 2, 1990. P.119 - 120. © 1990 Springer Publishing Company. : сайт UPL: <https://www.mobbingportal.com/LeymannV&V1990%282%29.pdf> (дата звернення: 04.05.2023).

Оксана Міхєєва

доцент, кандидат педагогічних наук, доцент
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Автор піднімає питання щодо актуальності соціальної роботи з військовослужбовцями. Характеризує основні аспекти соціальної роботи з визначеною категорією отримувачів послуг. Розкрито сутність та базові технології соціальної роботи з військовослужбовцями.

Ключові слова: соціальна робота, військовослужбовці, соціальна робота з військовослужбовцями.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням країни агресора в Україну зросла актуальність соціальної підтримки військовослужбовців та членів їх родин. Відповідно діяльність соціальних працівників з даною категорією отримувачів послуг стає досить актуальною та необхідною.

Вплив всіх факторів війни, що зачепили українське населення та мають значний вплив на військовослужбовців і певним чином впливають на їх психологічне, фізичне здоров'я, на врівноваженість, ціннісні орієнтації, світогляд та самореалізацію. Важливо відзначити, що навіть підготовлені військовослужбовці до військових подій не завжди можуть адаптуватись до умов війни, жертв, смерті, насилля. Відповідно більшість військовослужбовців отримують стрес, психо-емоційну травму, мають проблеми з адаптацією в мирному житті. Тому військовослужбовці та члени їх родин значною мірою перебувають у стані вразливості.

Значна кількість українських та закордонних науковців займалися вивченням різноманітних аспектів соціальної роботи з військовослужбовцями. Наукові праці, що присвячені проблемам соціальної роботи з військовослужбовцями розглядали В. Багрій, В. Браун, Н. Олексюк, Р. Сміта та ін. Різні аспекти соціальної роботи з військовослужбовцями досліджували: Бريدников Ю. (реабілітація військовослужбовців), Харченко О. (проблеми військовослужбовців), М. Кравченко (проблеми соціального захисту військовослужбовців) тощо.

Важливим завданням соціального працівника при роботі з військовослужбовцями та членами їх родин є здійснювати оцінку їх потреб, використовувати інноваційні технології роботи з відповідною групою отримувачів послуг, якісно надавати соціальні послуги для вирішення основних соціальних проблем військовослужбовців, розробляти